

ISSN 2181-7839

XALQ TA'LIMI

PUBLIC EDUCATION

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

3
2021
(maxsus son)

www.xtjurnali.zn.uz

<https://t.me/xalqtaimijn>

ILM – FANNI IKKI DUNYO SAODATI DEB BILGAN INSON

Qachonki bir inson biror o'rinda maqtalsa, ushbu e'tibor insonlarga foydasi tegadigan ilmi sababidandir. Turakulov Xolbuta Abilovich ilm-fanni targ'ib qilish yo'liga umrini bag'ishlab kelayotgan USTOZdirlar.

Ustozning biz shogirdlarga doimo takrorlab keladigan quyidagi fikrlari ilm yo'lini tanlanganlar uchun dasturulamaldir. "Kelajagi bor davlat hech bir sohani e'tiborsiz qoldirmaydi, qaysi jabha oqsayotganini o'rganib turadi. Kelajagi buyuk xalq har sohada munosib kadrlar yetishtiradi. Biror sohaning yetuk mutaxassisi o'z ishini tashlab, boshqasi bilan andarmon bo'lmasligi kerak. Ilmiy izlanuvchilar juda tirishqoq, izlanuvchan bo'lishi shart. Darslikdan tashqari kitob mutolaasi bilan shug'ullanmog'i, kutubxonalarga bormog'i bilan bir qatorda, internetdan keng foydalanmog'i muhim. Ta'lim oluvchi harakatchan, o'qituvchi izlanuvchan, muhandis serg'ayrat bo'lsa – taraqqiyotning tamal toshi shu".

Ota-bobolarimizning kimki ilmni egallasa, hech qachon birovga muhtoj bo'lmaydi. Aksincha, qadr-qimmati, izzat-g'ururi baland bo'ladi degan gaplari Ustoz – Turakulov Xolbuta Abilovich misolida o'z aksini topmoqda.

Ustoz Xolbuta Abilovich "Xalqaro pedagogik ta'lim", "Antitue World", "Turon" fanlar akademiyalari akademigidir.

Ustozning 100ga yaqin yoshlarni ilm yo'lida bevosita ustozlak qilgan. Shuningdek, ustozning 500 dan ziyod ilmiy ishlari nashr qilingan, 11 ta ixtirolari e'tirof etilib, patentlashtirilgan.

Ustoz – Turakulov Xolbuta Abilovichning ayniqsa hozirgi kundagi "Ilmiy tadqiqot metodologiyasi" fani bo'yicha qilayotgan ishlari taxsinga sazavordir.

Biz kabi shogirdlar qalbiga ezgulik yog'dusini jo etadigan, yoshlarga ma'rifat ziyosini ulashadigan mo'tabar zot – ustozning bu qadar yuksak qadr topishi zamirida, avvalo, mamlakatimizning mustaqillikka erishishi va Prezidentimizning doimiy e'tibori hamda g'amxo'rliги mujassam ekanligini alohida ta'kidlashni istardik.

Siz, aziz ustozga doimiy tinchlik-omonlik, sihat-salomatlik tilaydigan, Sizning ko'magingiz tufayli bilim olib, kasb-hunar egallagan shogirdlaringiz ehtiromini qabul qiling.

Umringiz uzoq bo'lsin aziz ustoz!

HURMATLI USTOZ VA MURABBIYLAR!

“Xalq ta’limi” ilmiy-metodik va “Xalq ta’limi axborotnomasi” jurnallari bugungi kunda o’qituvchi-pedagoglarning eng kerakli nashriga aylanib, ularga yaqin ko’makchi bo’lib kelmoqda. Uning sahifalarida nashr etilayotgan maqolalardan o’qituvchilar dars jarayonida, mashg’ulotlarda, seminar-treninglarda foydalanayapti.

2021-yilda jurnallarimiz o’z faoliyatini yanada takomillashtirishni maqsad qilgan. Sahifalarimizda uzluksiz ta’lim tizimidagi eng so’nggi yangiliklar, texnologiyalar, metodlar ilmiy metodik nuqtayi nazardan tadqiq etiladi. Shu bois, jurnallarimiz har bir o’qituvchi-pedagog qo’lida bo’lishi maqsadga muvofiq.

2021-yilda obuna davom etadi. “Xalq ta’limi” ilmiy-metodik va “Xalq ta’limi axborotnomasi” jurnallariga obuna bo’lishni unutmang!

Obuna indekslari:

“Xalq ta’limi” ilmiy-metodik jurnali – **904**

“Xalq ta’limi axborotnomasi” jurnali – **924**

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2021

3-maxsus son
(maxsus son)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

TAHRIRIYAT

4 Boshlang'ich ta'lim – kelajakka qo'yilgan qadam

TA'LIM VA TARBIIYA NAZARIYASI

A. Nurmanov, Y. Turganov	6	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalarini baholash tendensiyalari
F. Raxmatova	9	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish
M. Tilakova D. Norbekov	12	Uzluksiz ta'lim tizimda tarixiy-madaniy yodgorliklarni idrok qilishva texnologik-konstruktiv yondashuv
B. Boltayeva	15	"Pirls" xalqaro tadqiqotiga o'quvchilarni tayyorlashda o'zlashtirish malakasining o'rni
A. Usmonov	18	Ijodkorlik fazilatlariga ega shaxslarning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni
D. Kulboyeva	21	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini texnologiya darslari orqali kreativlik qobiliyatini takomillashtirish
J. Isoqov, Z. Jalolova	24	Yosh avlodni barkamol shaxs qilib shakllantirishda ma'naviy tarbiyaning roli
M. Sheranova	27	Boshlang'ich sinf o'quvchilarini axloqiy tarbiyalashda milliy -ma'naviy qadriyatlardan foydalanish
D. Abduraxmonova	30	Boshlang'ich sinf o'quvchilarini pirls dasturiga tayyorlash
F. Oripova	34	Talabalarni ijodiy qobiliyatlarini takomillashtirishning ijtimoiy asoslari
M. Soliyeva	37	Ta'lim muassasalarida o'qituvchi va o'quvchilarning jonli muloqotini tashkil etish
Sh. Sindorov	40	Tarbiyada xalq pedagogikasining didaktik imkoniyatlaridan foydalanish
L. Turaqulov	43	Mehribonlik uylari tarbiyalanuvchilarining ijtimoiylashuvining psixologik hususiyatlari

TA'LIM VA TARBIIYA METODIKASI

G. Xolboyeva	46	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mutolaa madaniyati orqali intellektual salohiyatini takomillashtirish
R. Atamurodova	49	Ta'lim jarayonida o'quvchilarning tafakkurini shakllantirish (adabiyot darslari misolida)
H. Sodiqov	52	Bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ-nutq madaniyati xususiyatlarini nazarda tutuvchi badiiy-etik matnlarni tanlash mezonlari
D. Haydarov	55	Axborot ta'lim muhitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini loyihalash kompetensiyasini shakllantirish
Sh. Siddiqova, O. Nuraliyeva	58	"Fe'l" mavzusini o'tishda lug'atlarning ahamiyati
S. Temurov D. Nusratova	61	Kadrlar salohiyatini oshirishda individual ta'lim metodining afzalliklari
H. Shukurova	65	Kasbiy faoliyatda metodik yondashuvni takomillashtirish
D. Mustafaqulova, O. Ismatullayeva	68	Biologiya darslarida o'quvchilarning tizimli tafakkurini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish

ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

M. Usmonov, B. Suvankulov	73	Ta'lim sifatini oshirishda interfaol elektron o'quv kurslarni yaratish ahamiyati
------------------------------	----	--

DAVLAT TILI: BURCH VA MA'SULIYAT

Sh. Siddiqova, S. Nuriddinova 76 Navoiy badiiy olami xususida muxtasar fikrlar

MADANIYAT, SAN'AT VA MUSIQA TA'LIMI

N. Xasanova 79 Musiqa fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalarning ta'limda samaradorligi
E. Abdukarimova 82 Oliy pedagogik ta'limda bo'lajak musiqa o'qituvchilarini mumtoz musiqa vositasida amaliy faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirish
M. Mo'minova 85 Bolalar folkloridagi axloqiy tarbiya xususiyatlari

MAKTABGACHA TA'LIM

X. Akramova I. Aralova 89 Maktabgacha yoshdagi bolalarni nutq nuqsonlarni korrektsiyalashda tasviriy faoliyatdan foydalanish metodlari
G. Davurova 93 Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga – hayotga tayyorlovchi ko'nikmalar
N. Abduqodirova 96 Maktabgacha ta'lim tashkilotlarda madaniy- ma'rifiy tadbirlar samaradorligini oshirish omillari

PSIXOLOGIYA

N. Boyto'rayeva 99 Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining ijodiy kompetentligini rivojlantirishda kadriyatlar motivatsiyasi
D. Sodiqova 102 Talabalarda ijodiy munosabatlar tafakkurini rivojlantirishning o'ziga xos afzalliklari

KORREKSION PEDAGOGIKA

X. Akramova 105 Aqli zaif o'quvchilar mehnat ko'nikmalarini shakllantirishda axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish yo'llari
G. Temurova 108 Eshitishda nuqsoni bor nutqiy bo'lmagan tovushlar orqali eshitish idrokini rivojlantirish usullari
X. Akramova, D. Ropijonova 111 Aqli zaif bolalar nutqidagi kamchiliklarni bartaraf etishda oila va maktab hamkorligini amalga oshirish yo'llari
X. Akramova, D. Zokirova 115 Professional ta'limda aqli zaif bolalarning nutqini o'stirish bo'yicha korreksion-pedagogik texnologiyalardan foydalanish

XALQ PEDAGOGIKASI

D. Farsaxonova 119 Boshlang'ich sinf "tarbiya" fanini o'qitishda ajdodlar merosidan foydalanish masalalari
M. Soibnazarova 123 Abdulla Avloniy qarashlari asosida yoshlarda ijobiy sifatlarni shakllantirish
K. Pardayeva 126 Abdulla avloniy faoliyatining ijtimoiy-ma'rifiy jihatlari
U. Uktamova 129 Talaba qizlarda tazyiq va tajovuzga qarshi dunyoqarashni rivojlantirishning tarixiy asoslari
D. Farsaxonova S. Asrorova 132 Bola tarbiyasida psixologiyaning o'rnini va ahamiyatini borasida mutafakkirlar qarashlari

ТЕОРИЯ ВОСПИТАНИЯ

T. Абсаломов 135 Развитие образование билингвальной профессиональной компетенции педагога
У. Зокирова 138 Духовность и эстетичность как ценностное содержание сознания

СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

Г. Куттибекова, Н. Абдукарима 141 Педагогические основы применения арт-педагогических технологий в эстетическом воспитании младших школьников

Navbahor XASANOVA,

Jizzax davlat pedagogika instituti, "Musiqiy ta'lim" kafedrası, katta o'qituvchisi

MUSIQA FANINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING TA'LIMDA SAMARADORLIGI

Annotatsiya

Maqolada musiqa fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalarning ta'limda samaradorligining o'ziga xos jihatlari axborotlarni o'zlashtirish, ulardan amalda foydalanish, ulardagi yangi ma'no-mazmuni hamda axborotlar orasidagi turli bog'liqliklarni ochish orqali yangi axborotlar o'rgatishda ilmiy yondashuvlar asosida yoritilgan.

Kalit so'zlar. Musiqa, innovatsion, texnologiya, o'quv muassasa, oliy o'quv yurti, pedagogik mahorati, bilim darajasi.

Особенности эффективности инновационных технологий в обучении данной музыкальной дисциплине в образовании освещены на основе научных подходов к усвоению информации, ее практическому использованию, раскрытию в ней нового смысла и различных связей между информацией.

Ключевые слова. Музыка, инновацион, технология, учебное заведение, высшее учебное заведение, педагогическое мастерство, уровень знаний.

The features of the effectiveness of innovative technologies in teaching this musical discipline in education are highlighted on the basis of scientific approaches to the assimilation of information, its practical use, the disclosure of a new meaning in it and various connections between information.

Key words. Music, innovation, technology, educational institution, higher education institution, pedagogical skills, level of knowledge.

Hozirgi kunda respublikamizning barcha ta'lim tizimida, ayniqsa, oliy pedagogik ta'lim tizimida pedagog-kadrlar tayyorlashning sifat va samaradorligini yuqori ko'tarishga katta ahamiyat berilmoqda va bu borada turli pedagogik izlanishlar olib borilmoqda. Bu izlanishlarning aksariyati o'qitish maqsadi va uning yuqori natijalariga erishishida ta'limga ilg'or innovatsion texnologiyalarni kiritish orqali ta'lim samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan bo'lib, ta'limni texnologiyalashtirish eng muhim vazifalardan biri bo'lib turibdi.

O'qituvchining yuksak pedagogik mahorati, bilim darajasi shubhasiz ta'lim-tarbiyaning muhim omillaridan biridir. Pedagogik mahorati yuqori, tajribali o'qituvchi darsni shunchaki bayon qilib bermaydi. Buni musiqa darslari misolida izohlaydigan bo'lsak, o'qituvchi avvalo, o'zining so'z mahorati, cholg'u asbobida chalish, qo'shiq kuylash, turli ko'rgazmali, texnik vositalardan foydalanishi darsni qiziqarli va mazmunli kechishida katta rol o'ynaydi.

Musiqa darslarida aksariyat o'quvchilar o'qituvchiga taqlid qilib kuylashadi, unga ergashadi, andoza oladi, o'qituvchining shaxsiy "namunasi" muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki darsda amaliy ijrochilik yetakchi o'rin tutadi, quruq bayonchilik uslubi bilan hech qanday maqsadga erishib bo'lmaydi.

Puxta tashkillashtirilgan ilmiy-pedagogik tayyorgarlik ta'lim samaradorligini

ta'minlaydigan asosiy omillardan biri sanaladi. Ushbu jarayonda faol ishtirok etuvchi o'qituvchilar muntazam ravishda o'zlarining pedagogik mahoratlarini orttirib boradilar hamda ta'lim – tarbiya samaradorligini ta'minlashda, kelajak uchun mas'ul barkamol avlodni kamolga yetkazishda boshqalarga o'rnak bo'lib xizmat qiladilar. Demak, har bir ta'lim bo'g'inida shu jumladan, umumta'lim maktablarida “Musiqqa madaniyati” darslarini olib boruvchi ilg'or pedagoglarning innovatsion faoliyatlari va tajribalarini doimiy takomillashtirib, rag'batlantirib borish orqali yaxshi natijalarga erishish mumkin.

Talabalarni innovatsion faoliyatga tayyorlash va unga oid ko'nikma va malakalarni shakllantirish uchun avvalo, o'quv – biluv faoliyatidan unumli foydalana bilish, talabalarni har bir fan o'qitilishida pedagogik texnologiyalarni qo'llay olish mahoratlarini egallab borishlariga erishish zarur. Masalan, dirijyorlik mashg'ulotlari jarayonida “Talaba treningi”, “Men dirijyor”, “Klaster”, Musiqqa nazariyasi fanini o'tishda “Aqliy hujum”, “Skarabey”, “Bahs-munozara”, “Muloqot”, “Guruh bo'lib ishlash”, Xor va xorshunoslik asoslari mashg'ulotlarida “Kichik guruhlar holda ishlash”, “Individual ishlash”, “Differensial guruhlariga bo'lish”, “Multimedia texnologiyasi”, “Konsert darsi”, musiqqa tarixi fanini o'tishda “Muammoli vaziyat”, “Viktorina darsi”, “Savol-javob”, cholg'u ijrochiligi darsini o'qitishda “Kuyni davom ettir”, “Dars sayohat”, “Konkurs darslar” texnologiyalarini qo'llash talabalarni bunday faoliyatga tayyorlab borish mumkin.

Pedagogika oliy o'quv yurtlarida bo'lg'usi o'qituvchilarni pedagogik faoliyatga tayyorlash bo'yicha quyidagilarga e'tibor qaratish lozim:

1. Texnologik yondashuv asosida faoliyat ko'rsatayotgan o'qituvchilarning yangicha va samarali ish tajribalarini o'rganish.

2. Pedagoglarning texnologik yondashuv faolligini oshirish va aksincha unda to'sqinlik qilayotgan muammolar sabablarini aniqlash texnologik yondashuv asosida ishlashning yanada samaraliroq yo'llarini izlash.

3. Tajribali o'qituvchilarning darslarini ilg'or innovatsion texnologiyalarini qo'llab o'tish borasidagi o'ziga xos usullari, ularni farqli va o'xshash jihatlarini kamchilik va yutuqlarini aniqlab o'z faoliyatida tatbiq etishga o'rganish.

Hozirgi davrda har bir o'qituvchi egallashi lozim bo'lgan ko'nikmalardan biri – darslarni innovatsion texnologiyalar asosida tashkil qilish va o'tkaza olish ko'nikmasidir. O'z tarkibiga ko'ra bu ko'nikma ham serqirra va murakkabdir. Ushbu yo'nalishdagi kuzatuvchilarimiz, tajribali pedagog o'qituvchilar bilan suhbat va mavzuga oid o'quv uslubiy va ilmiy manbalarni o'rganish natijasida quyidagi xulosalarga keldik. Darslarni innovatsion texnologiya asosida tashkil etish uchun, avvalo, o'quv mashg'ulotlari jarayonidan unumli foydalanish darsga nazariy va amaliy tomondan puxta tayyorgarlik ko'rish lozim:

– o'qituvchi o'quv mashg'ulotlari davomida egallagan va yanada mustahkamlab borishi lozim bo'lgan nazariy, pedagogik-psixologik va metodik bilimlarni amaliyotga ongli va samarali qo'llay olish;

– innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish va aniq maqsad, loyiha asosida tizimli olib borilishiga erishish.

O'quv mashg'ulotlarining mazmuni, mohiyati va musiqiy faoliyatlarning o'ziga xoslik xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ularga mos texnologiya va pedagogik metodlardan o'z o'rnida foydalaniladi. Interfaol metodlardan “Aqliy hujum”, “Klaster” (tarmoqlash), “Blits so'rov”, “Piramida”, “Bumerang”, “Skarabey”, “Bahs – munozara”, “Doira stol atrofida”, “O'yla, izla, top”, “Kuyni top”, “Men dirijyor”, “Quvnoqlar va zukkolar”, “Konsert dars”, “Viktorina darslari”, amaliy metodlardan “Savol-javob”, “Suhbat”, “Hikoya”,

“Tushuntirish”, “Uqtirish” va ko‘rgazmali, texnik vositalar yordamida namoyish qilish, ko‘rsatish kabi uslublarga keng o‘rin berildi.

“Tarmoqlar” metodi (Klaster) fikrlarning tarmoqlanishi – bu pedagogik strategiya (o‘yinning umumiy rejasi) bo‘lib, u o‘quvchilarni biron bir mavzuni chuqur o‘rganishlariga yordam berib, o‘quvchilarni mavzuga taalluqli tushuncha yoki aniq fikrni erkin va ochiq ravishda ketma-ketlik bilan uzviy bog‘langan holda tarmoqlashlariga o‘rgatadi. Bu metod biron bir mavzuni chuqur o‘rganishdan avval o‘quvchilarning fikrlash faoliyatini jadallashtirish hamda kengaytirish uchun xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, o‘tilgan mavzuni mustahkamlash, yaxshi o‘zlashtirish, umumlashtirish hamda o‘quvchilarni shu mavzu bo‘yicha tasavvurlarini chizma shaklida ifodalashga undaydi.

Klasterni tuzish qoidasi

1. Aqlingizga nima kelsa, barchasini yozing. G‘oyalar sifatini muhokama qilmang faqat ularni yozing.

2. Xatni to‘xtatadigan imlo xatolariga va boshqa omillarga e‘tibor bermang.

3. Ajratilgan vaqt tugaguncha yozishni to‘xtatmang. Agarda, aqlingizda g‘oyalar kelishi birdan to‘xtasa, u holda qachonki yangi g‘oyalar kelmaguncha qog‘ozga rasm chizib turing.

“Nima uchun” metodi chizmasi qoidalari

1. Aylana yoki to‘g‘ri to‘rtburchak shakllardan foydalanishni o‘zingiz tanlaysiz.

2. Chizmaning ko‘rinishini – mulohazalar zanjirini to‘g‘ri chiziqlimi, to‘g‘ri chiziqli emasligini o‘zingiz tanlaysiz.

3. Yo‘nalish ko‘rsatkichlari sizning qidiruvlaringizni: dastlabki holatdan izlanishgacha bo‘lgan yo‘nalishingizni belgilaydi.

Xullas, innovatsion texnologiya – ta‘lim usuli, ma‘lum ma‘noda ta‘lim jarayoni, vositalari shakl va metodlari majmuasi. O‘quv materiallarini tanlash, qayta ishlab, o‘quvchilarni kuchi imkoniyatlari, fanni o‘zlashtirish darajasi fanni spesifik tuzilishi xususiyatiga moslab shakli va hajmini o‘zgartirish ham ta‘lim texnologiyasiga daxldor. O‘qituvchining ta‘lim jarayoni texnologik metodlar asosida tashkil etishi ko‘p jihatdan uning o‘ziga bog‘liqligi, bilimi ularni har birini tashkiliy tuzilishi xususiyatlarini yaxshi bilishi ta‘lim samaradorligi ta‘minlashning muhim kafolati bo‘ladi. Demak, innovatsion texnologiya insonga oldindan belgilangan maqsad bo‘yicha ta‘sir o‘tkazish faoliyatidan iborat. Shuningdek, o‘quvchini mustaqil fikrlash, mushohada qilish, bilim olish, darsning faol ishtirokchisiga aylanishini o‘rgatishni kafolatlaydigan jarayondir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Akramova X. (2020). *Zamonaviy multimedia vositalaridan foydalanish – muvaffaqiyat garovi*. *Архив Научных Публикаций JSPI*, 1(12), 1-5. *извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/3162*

2. Akramova X. (2020). *Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan ijtimoiy pedagogik faoliyat texnologiyasi*. *Архив Научных Публикаций JSPI*, 1(16), 1-5. *извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/3994*

3. Akramova X. (2020). *Didactic Foundations of Labor Activity for Children with Intellectual Disabilities*. *Архив Научных Публикаций JSPI*, 7(1). *извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/682*